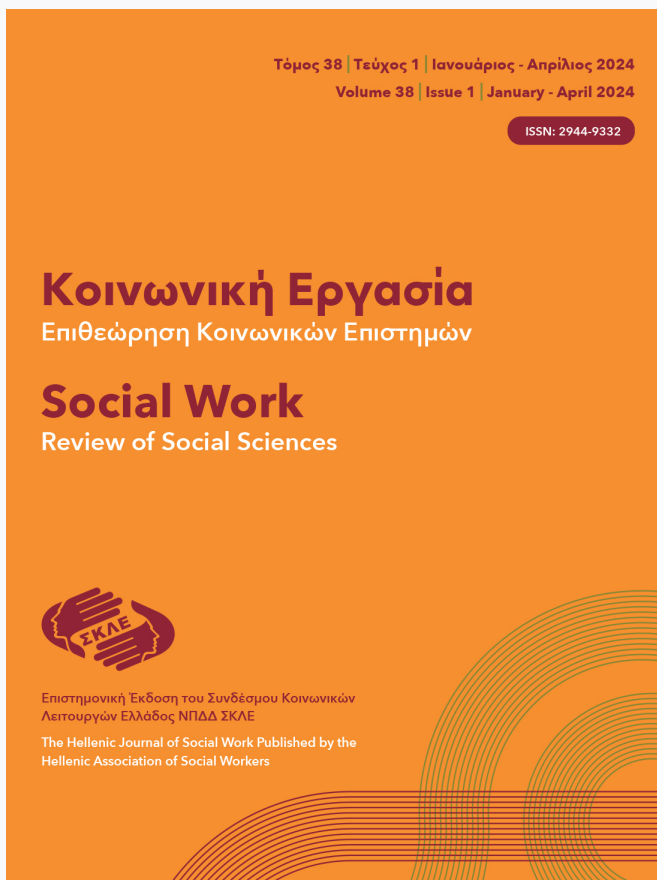

Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών

Τόμ. 38, Αρ. 1 (2024)

1/2024

Στη μνήμη της Άννας Αμυρά (1934-2022),
Αναδημοσίευση άρθρου ΑΝΑΔΟΧΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ
ΗΛΙΚΙΑ

Συντακτική Ομάδα

doi: [10.12681/socialwork-rss.37554](https://doi.org/10.12681/socialwork-rss.37554)

Copyright © 2024

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4/##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front/license.cc-by-nc-sa4/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Συντακτική Ομάδα. (2024). Στη μνήμη της Άννας Αμυρά (1934-2022), Αναδημοσίευση άρθρου ΑΝΑΔΟΧΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ. *Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, 38(1), 13-19. <https://doi.org/10.12681/socialwork-rss.37554>

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΑΝΝΑΣ ΑΜΗΡΑ (1934-2022)

Ανήμερα τα Χριστούγεννα του 2022, έφυγε από τη ζωή η συνάδελφος Άννα Αμηρά, κοινωνική λειτουργός, κοινωνιολόγος και ερευνήτρια. Με τη συμπλήρωση ενός έτους από τον θάνατό της, τιμώντας τη μνήμη της, παραθέτουμε λίγα λόγια για το έργο της και την προσωπικότητά της.

Με την Άννα γνωριστήκαμε πολλά χρόνια πριν, περισσότερο από μισό αιώνα, όταν συναντηθήκαμε, τότε, για πρώτη φορά, νέες κοινωνικές λειτουργοί, που πιστεύαμε ότι θα μπορούσαμε με τη δουλειά μας να βοηθήσουμε να γίνει ο κόσμος μας καλύτερος. Μας συνέδεσε μια ειλικρινής φιλία, που κράτησε μέχρι το τέλος και ήταν για μένα προνόμιο και τιμή να συγκαταλέγομαι στους φίλους της.

Χαρισματική, προικισμένη με πολλές αρετές και ικανότητες, μα κυρίως με πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, η Άννα εξέπεμπε ένα ενσυναισθητικό νοιάξιμο για όλους τους ανθρώπους και περισσότερο γι' αυτούς που είχαν ανάγκη. Αν μου ζητούσαν να περιγράψω την Άννα με δύο λόγια, θα έλεγα ότι την αισθανόμουν σαν μια απέραντη αγκαλιά, που μπορούσε να χωρέσει όλους όσοι χρειάζονταν τη βοήθειά της.

Με τα ταλέντα και τις ικανότητές της στέφονταν πάντα με επιτυχία οι στόχοι της. Η Άννα ήταν απόφοιτος του εξαταξίου γυμνασίου του Αμερικανικού Κολλεγίου PIERCE. Κατά τα εφηβικά της χρόνια διακρίθηκε, μεταξύ άλλων, και για τις αθλητικές της επιδόσεις. Στο σχολείο της, ήταν "θρύλος" και αρχηγός στις αθλητικές δραστηριότητες. Το 1948, σε σχολικούς αγώνες, ανακηρύχθηκε πρωταθλήτρια Ελλάδος στο άλμα εις ύψος, πετυχαίνοντας το σκορ του 1,50 μέτρου, ενώ το 1949 διακρίθηκε στους βαλκανικούς αγώνες στίβου. Για τις αθλητικές και ακαδημαϊκές της επιδόσεις, την προσωπικότητά της και την όλη συνεισφορά της στις κοινωνικές και άλλες δραστηριότητες του σχολείου, όχι μόνον ήταν αγαπητή σε όλους, αλλά έλαβε και τη μεγαλύτερη διάκριση στη μαθητική κοινότητα του σχολείου, το Ατομικό Έπαθλο, το 1952 και το 1953.

Πτυχιούχος της Σχολής Κοινωνικής Προνοίας του Pierce College, συνέχισε μεταπτυχιακές σπουδές στην Κοινωνική Εργασία και την Κοινωνιολογία, (MSW, MA, από το Kansas State University και το Fordham University) στις Η.Π.Α., και ειδικεύθηκε στην κοινωνική έρευνα. Άνοιξε δρόμους στον επαγγελματικό τομέα και υπηρέτησε με πίστη και αφοσίωση τους τομείς με τους οποίους ασχολήθηκε, -σε πολλές θέσεις ευθύνης στην Ελλάδα και το εξωτερικό-, δίνοντας παράδειγμα ήθους και ποιότητας σε

όσους είχαν την τύχη να είναι κοντά της. Δίδαξε στη Σχολή Κοινωνικής Εργασίας της Χ.Ε.Ν., στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, στο Κολλέγιο Αθηνών, καθώς και στο Columbia University και στο πανεπιστήμιο του Rio de Janeiro, αποτελώντας έμπνευση για τους σπουδαστές της. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της για τους ηλικιωμένους, τους ανάπηρους, τους πρόσφυγες ήταν έκδηλο. Νέα επαγγελματίας δημιούργησε με τον Όμιλο Εθελοντών «το Σπίτι του Παππού και της Γιαγιάς» στο Νέο Κόσμο, που προσέφερε υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες σε υπερήλικα άτομα και που απετέλεσε τον πρόδρομο των μετέπειτα Κ.Α.Π.Η. Διετέλεσε Πρόεδρος του Εθνικού Ιδρύματος Αναπήρων. Υπηρέτησε στο Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών και στην Υπηρεσία Προεπιλογής της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες.

Η Άννα συμμετείχε σε ποικίλα ερευνητικά προγράμματα και δημοσίευσε άρθρα σε ελληνικά και ξένα περιοδικά και σε συλλογικούς τόμους. Ενδεικτικά: Στην Αυστραλία, πραγματοποίησε διαχρονική έρευνα για τη συμβολή της γυναίκας μετανάστριας στη διατήρηση της Ελληνικής παράδοσης, που οδήγησε την τριμελή ερευνητική ομάδα στη συγγραφή ενός σημαντικού βιβλίου. (Appleyard, R., T., Amera, A., Yannakis, J. (2015). *Black Night, White Day: Greece-born Women in Australia: a longitudinal study, 1964-2007*, Rydalmere, New South Wales: Avago Books). Συμμετείχε σε δύο ερευνητικά προγράμματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Κοινωνίας (ΚΕΕΚ) της Ακαδημίας Αθηνών, με χρηματοδότηση της UNESCO: Στο πρώτο (1981-1983), με θέμα *Νέοι και Τρίτη Ηλικία*, ήταν μέλος της ερευνητικής ομάδας. (Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, *Οι Νέοι και η Τρίτη Ηλικία*, αρ. 3, Αθήνα, 1991). Στο δεύτερο (1983-1988), με θέμα *Για να γεράσουμε όλοι καλύτερα*, ήταν η ερευνήτρια. (1η έκδοση: Δημοσιεύματα του ΚΕΕΚ, *Για να γεράσουμε όλοι καλύτερα*, αρ. 1, Αθήνα, 1986). (2η έκδοση: Publications of the RCGS, *Old and Young: towards a Better Old Age*, Number 1, Athens, 1988).

Λίγοι ίσως γνωρίζουν την αγάπη της Άννας για το τραγούδι, την ποίηση, τη λαογραφία, την παράδοση. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Συλλόγου «Δόμνα Σαμίου». Αγαπούσε πολύ να αποτυπώνει στο χαρτί τα πλούσια συναισθήματά της, με τη μορφή έμμετρου αλλά και πεζού λόγου, και να τα δίνει στους φίλους, πάντα με τη σεμνότητα που την χαρακτήριζε.

Θα ήταν όμως ελλιπή όσα είπα μέχρι τώρα αν δεν έκανα ειδική μνεία στη γενναιότητα, το κουράγιο και την αξιοπρέπεια με την οποία αντιμετώπισε τα πολύ δύσκολα, από πλευράς υγείας, τελευταία χρόνια της ζωής της. Δεν δείλιασε ποτέ, δεν διαμαρτυρήθηκε, έμεινε όρθια, φωτεινό παράδειγμα κι ελπίδα για όλους μας.

Το σύντομο άρθρο για την αναδοχή ηλικιωμένων, που ακολουθεί, καταδεικνύει αφενός το συνεχές ενδιαφέρον της Άννας Αμηρά για την αυξανόμενη αυτή πληθυσμιακή ομάδα, και αφετέρου παραμένει επίκαιρο και καινοτόμο, αν και δημοσιευμένο προ εικοσαετίας και πλέον, δίνοντας τροφή στους κοινωνικούς λειτουργούς, κοινωνιολόγους και άλλους κοινωνικούς επιστήμονες για συγκριτικές μελέτες με τις σημερινές απόψεις της ελληνικής κοινωνίας για το θέμα αυτό, καθώς και για διερεύνηση εφαρμογής προγραμμάτων αναδοχής για ηλικιωμένους σε διεθνές επίπεδο.

Ρένα Μαρκουλάκη
Κοινωνική Λειτουργός

ΑΝΑΔΟΧΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ¹

Αμηνά Άννα²

1. Εισαγωγή

Η ανάδοχη φροντίδα με αποδέκτες άτομα της τρίτης ηλικίας έχει δύο πλευρές: αυτήν όπου το ηλικιωμένο άτομο προσφέρει το ίδιο προστασία και φροντίδα, και εκείνη όπου το ηλικιωμένο άτομο είναι ο αποδέκτης της προστασίας και της φροντίδας. Το παρόν άρθρο περιορίζεται στη δεύτερη.

Η αναδοχή ηλικιωμένων είναι μια ενδιαφέρουσα εναλλακτική λύση στο πρόβλημα της φροντίδας ηλικιωμένων ατόμων, ιδιαίτερα σε χώρες ή σε περιόδους όπου το μέγεθος ή και η σημασία της οικογένειας συρρικνώνονται, ή λόγω της αύξησης του προσδόκιμου ζωής πολλοί ηλικιωμένοι φθάνουν στο τέλος του βίου τους αβοήθητοι από τους δικούς τους, καθώς οι χωρισμοί, το γήρας και οι θάνατοι των συντρόφων, των φίλων, ακόμη και των παιδιών τους είναι πολύ πιθανοί, ιδίως όταν ξεπεράσουν την ηλικία των 80 ετών. Σε αυτήν εξάλλου την ηλικία παρουσιάζονται τα περισσότερα προβλήματα υγείας και εξάρτησης. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο θεσμός της αναδοχής ηλικιωμένων μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο, γι' αυτό και ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδος έχει τοποθετηθεί υπέρ αυτού. Η επιτυχία όμως κάθε καλής ιδέας εξαρτάται από την όσο το δυνατόν πλήρη μελέτη των παραμέτρων που την επηρεάζουν και από τη στρατηγική που επιλέγεται για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή της.

Όσον αφορά την ανάπτυξη του θεσμού της αναδοχής στη χώρα μας, τίθενται ορισμένα εύλογα και βασικά ερωτήματα:

- Ποιοί είναι οι ηλικιωμένοι τους οποίους θα μπορούσε να εξυπηρετήσει ο θεσμός;
- Πόσο έτοιμοι είναι οι Έλληνες να αποδεχθούν το θεσμό της αναδοχής ηλικιωμένων και κάτω από ποιές προϋποθέσεις;
- Τι γίνεται στον τόπο μας που προσομοιάζει στο θεσμό της αναδοχής και θα μας έδινε ιδέες για την κατάρτιση στρατηγικής εφαρμογής του;

2. Ηλικιωμένοι αποδέκτες του θεσμού της ανάδοξης φροντίδας

Η εμπειρία μας μέχρι σήμερα και οι σχετικές έρευνες δείχνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ηλικιωμένων αυτοεξυπηρετείται έως και σε πολύ μεγάλη ηλικία. Πολλοί ηλικιωμένοι τα βγάζουν πέρα ακόμη και με περιορισμένες φυσικές και οικονομικές δυνατότητες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όταν παρουσιαστεί ανάγκη για φροντίδα, κάποιο οικογενειακό ή φιλικό πλαίσιο αναλαμβάνει να τους στηρίξει κατά τις περιόδους της εξάρτησης.

¹ Αναδημοσίευση από το βιβλίο: Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας (ΕΟΚΦ), Καλλινικάκη Θ. (Επιμ.), (2001). *Ανάδοχη Φροντίδα*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, σελ.219-225.

² Η Άννα Αμηνά (1934-2022) ήταν κοινωνική λειτουργός, κοινωνιολόγος και μέλος της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Συμμετοχής

Οι περιπτώσεις τις οποίες θα μπορούσε να καλύψει η αναδοχή είναι οι ακόλουθες:

- ⇒ Ηλικιωμένα άτομα με χαμηλές συντάξεις και χωρίς άλλους οικονομικούς πόρους.
- ⇒ Άτομα κατάκοιτα ή με βαριές αναπηρίες που δεν έχουν ανθρώπους να τα φροντίσουν. Τα αναπτυσσόμενα προγράμματα "Βοήθεια στο σπίτι" παρέχουν κάποιες λύσεις, συχνά όμως απαιτείται και κατ' οίκον νοσηλεία. Εκτός αυτού, τα συγκεκριμένα προγράμματα δεν καλύπτουν όλη την Ελλάδα.
- ⇒ Ηλικιωμένα άτομα με ενήλικα ανάπηρα και άρρωστα παιδιά, που δεν ξέρουν τι θα απογίνουν όταν οι γονείς πεθάνουν.
- ⇒ Ηλικιωμένα άτομα που πάσχουν από άνοια.
- ⇒ Ψυχιατρικά περιστατικά.
- ⇒ Δύσκολοι χαρακτήρες.
- ⇒ Άνδρες διαζευγμένοι ή ανύπαντροι που παρουσιάζουν κάποια ψυχική διαταραχή. Οι περισσότεροι άνδρες που χηρεύουν ξαναπαντρεύονται, εφόσον δεν έχουν σοβαρά προβλήματα υγείας ή συμπεριφοράς. Αντίθετα, οι περισσότερες χήρες μόνες γυναίκες δεν ξαναπαντρεύονται.
- ⇒ Άστεγοι ηλικιωμένοι που δεν επιθυμούν μόνιμη στέγη και προτιμούν το δρόμο. (Συνήθως πρόκειται για ψυχιατρικά περιστατικά).
- ⇒ Ηλικιωμένοι οι οποίοι έχουν εγκαταλειφθεί στα νοσοκομεία, πρέπει να πάρουν εξιτήριο για να ελευθερωθεί το κρεβάτι, αλλά δεν έχουν πού να πάνε ή κάποιον να τους φροντίσει. Πρόκειται για άτομα τα οποία είτε στερούνται οικογενειακού περιβάλλοντος, είτε έχουν οικογένεια της οποίας όμως τα μέλη αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ή δεν διαθέτουν χώρο και χρόνο για αυτούς.
- ⇒ Ηλικιωμένοι που υπέστησαν κακοποίηση, αλλά που σπάνια ομολογούν ότι υφίστανται τέτοιου είδους μεταχείριση από τα παιδιά τους, ώστε να ακολουθηθεί η προβλεπόμενη από το νόμο διαδικασία (μια διαδικασία άλλωστε η οποία συνήθως καταλήγει σε αδιέξοδο).
- ⇒ Ηλικιωμένοι που ζουν σε γηροκομεία ή σε ιδρύματα χρονίως πασχόντων.

3. Η ετοιμότητα της ελληνικής κοινωνίας να δεχθεί το θεσμό της αναδοχής ηλικιωμένων

Μια έρευνα με θέμα «Πόσο έτοιμοι είναι οι Έλληνες να δεχθούν το θεσμό της αναδοχής ηλικιωμένων και κάτω από ποιές προϋποθέσεις» πραγματοποιήθηκε από την Ασπασία Γκουντούνα (1995) σε 100 νοικοκυριά μιας μικροαστικής περιοχής της πρωτεύουσας. Η επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας κατέληξε σε ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα:

1. Η αναδοχή ήταν άγνωστη στο σύνολο των ερωτηθέντων.
2. Μόνο 9 άνδρες και 4 γυναίκες αντιμετώπισαν θετικά την ιδέα της αναδοχής ηλικιωμένων (ποσοστό 13%). Η πλειονότητα ήταν κάτω των 60 ετών, με υψηλότερο από το μέσο επίπεδο εκπαίδευσης, έγγαμοι και γονείς, και σε οικονομική κατάσταση από μέτρια έως καλή.

3. Η πλειονότητα προτιμούσε να δεχθεί για αναδοχή είτε μια γυναίκα είτε ένα ζευγάρι. Αρκετά μεγάλο ποσοστό θα δεχόταν μη συγγενείς, αλλά κατά βάση γνωστούς και αυτοεξυπηρετούμενους ηλικιωμένους. Δεν θα αναλάμβανε ηλικιωμένο που θα έπασχε από κάποια ασθένεια.
4. Η πλειονότητα προτιμούσε την περιοδική αντί τη μόνιμη αναδοχή.
5. Το ερώτημα εάν η εφαρμογή του θεσμού είναι εφικτή στην Ελλάδα, απαντήθηκε ως εξής: «όχι» σε ποσοστό 44%, «ναι» σε ισόποσο ποσοστό 44% και «δεν ξέρω» 12%. Οι ερωτηθέντες φρονούσαν επίσης ότι ο θεσμός πρέπει να εφαρμοστεί δοκιμαστικά προτού περάσει στο στάδιο της υλοποίησής του. Αυτοί που πίστευαν ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί επί του παρόντος δεν απέκλειαν την εφαρμογή του στο μέλλον.
6. Οι ερωτηθέντες θεωρούν απαραίτητα για την αναδοχή τόσο τα οικονομικά κίνητρα όσο και την παροχή υποστήριξης στην ανάδοχη οικογένεια από αρμόδιες υπηρεσίες και ειδικούς. Απαραίτητη θεωρούν επίσης την εκπαίδευση και την προετοιμασία της οικογένειας πριν την αναδοχή.
7. Ένα υψηλό ποσοστό φρονεί ότι θα ήταν προτιμότερο οι ηλικιωμένοι των οίκων ευγηρίας να βρίσκονται σε ανάδοχη φροντίδα. Οι ίδιοι δεν θα έβλεπαν αρνητικά το να φροντίζει τα παιδιά τους ένα ανάδοχο ηλικιωμένο άτομο, υπό την προϋπόθεση ότι θα ήταν υγιές.
8. Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του υποψηφίου για αναδοχή ηλικιωμένου που θα επηρέαζαν θετικά τη δική τους απόφαση για την αναδοχή του ήταν η ζωτικότητα, η δοτικότητα, η δραστηριότητα και ο δυναμισμός.

Τα παραπάνω συμπεράσματα υποδηλώνουν ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει αποδοχή του θεσμού της αναδοχής και ιδιαίτερα της αναδοχής των ηλικιωμένων που θα είχαν ανάγκη αυξημένης φροντίδας.

4. Άτυπες μορφές αναδοχής ηλικιωμένων στην Ελλάδα

Μια έρευνα της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Συμμετοχής (1999) μελέτησε ό,τι συμβαίνει στη χώρα μας που προσομοιάζει στο θεσμό της αναδοχής. Όπως διαπιστώθηκε, υπήρχαν ορισμένες άτυπες μορφές αναδοχής ακόμη και πολυπροβληματικών ηλικιωμένων. Οι μορφές αυτές ήταν οι εξής:

- ⇒ Σύζυγοι ηλικίας πενήντα ετών, με δύο παιδιά που ακόμη σπουδάζουν, κτίζουν ένα τριώροφο σπίτι με ανελκυστήρα και καλούν σε συγκατοίκηση τις δύο χήρες μητέρες τους και μαζί τις δύο αδελφές τους, που δεν έχουν παιδιά. Η συγκατοίκηση αυτή είναι επωφελής για όλους από οικονομική, ψυχολογική και κοινωνική άποψη.
- ⇒ Ζευγάρι ηλικίας πενήντα ετών, με μεγάλα παιδιά, συγκεντρώνει στην ίδια πολυκατοικία αλλά σε χωριστά διαμερίσματα δύο ογδοντάχρονες, τη μητέρα της συζύγου και την αδελφή της και ένα ζευγάρι ενενηντάρηδων, μια εξαδέλφη της μητέρας και το σύζυγό της. Η πρωτοβουλία της συνύπαρξης εκκινεί από το ζεύγος των ενενηντάρηδων, που έχει μεγάλη οικονομική άνεση, δεν έχει όμως παιδιά, και παλιότερα είχε κάνει πράξη υιοθεσίας της πενήντάχρονης. Στην περίπτωση αυτή, η υιοθεσία ενηλίκου αποτελεί και συμφωνία αναδοχής των ηλικιωμένων.

- ⇒ Ζευγάρι μεσηλικών αναλαμβάνει με σημαντική αμοιβή τη φροντίδα προβληματικών ηλικιωμένων (συνήθως από τρία έως πέντε άτομα που συχνά συγγενεύουν μεταξύ τους), στο δικό τους σπίτι, το οποίο μετατρέπεται έτσι σε μικρό οίκο ευγηρίας. Οι συγγενείς των ηλικιωμένων εμπιστεύονται το ζευγάρι και κάθε φορά που κάποιο μέλος της οικογένειάς τους καταπέφτει το πηγαίνουν εκεί. Πρόκειται για μια ακριβή λύση, που εντούτοις την προτιμούν από το άγνωστο, απρόσωπο ίδρυμα.
- ⇒ Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις υιοθεσίας ενηλίκων με στόχο την εξασφάλιση ανάδοχης φροντίδας στα γηρατειά, οι οποίες είχαν γίνει παλαιότερα, τότε που αυτό επιτρεπόταν από το νόμο.
- ⇒ Άτυπη αναδοχή ηλικιωμένων από γείτονες που τους παρέχουν κάθε δυνατή φροντίδα. Αυτή η μορφή συναντάται συχνά και σήμερα. Όπως σωστά έλεγαν οι παλιοί: «πρώτα ο Θεός και μετά ο γείτονας».
- ⇒ Πρόσληψη γυναικών και ανδρών, συνήθως αλλοδαπών, που γίνονται ανάδοχοι ευθυνών και φροντίδας πολυπροβληματικών ηλικιωμένων στο σπίτι των τελευταίων.
- ⇒ Γάμοι ηλικιωμένων ανδρών με αλλοδαπές γυναίκες που αναλαμβάνουν τη φροντίδα τους, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο άδεια παραμονής στην Ελλάδα και μια πιθανή σύνταξη στο μέλλον.
- ⇒ Εθελοντές ανάδοχοι γερόντων επισκέπτονται τους ηλικιωμένους που ζουν σε γηροκομεία, τους βγάζουν έξω και κατά διαστήματα τους παίρνουν στο σπίτι τους για μερικές μέρες. Αυτή η μορφή αναδοχής δεν γίνεται συνήθως αποδεκτή από τους ηλικιωμένους, που δεν θέλουν να φύγουν από τη γωνιά τους στο ίδρυμα, και που, πέραν τούτου, συχνά αισθάνονται ότι η επαφή με άγνωστους εθελοντές θίγει την αξιοπρέπειά τους ή τους δημιουργεί ανασφάλεια και άγχος.

5. Συμπέρασμα

Η αναδοχή των ηλικιωμένων δεν μπορεί ακόμη να θεωρηθεί ουσιαστική λύση στα προβλήματά τους, ούτε για τους ίδιους ούτε για τις οικογένειές τους ούτε για τις επίσημες αρχές. Απαιτεί περισσότερη μελέτη και προετοιμασία της κοινής γνώμης. Η Ελληνική Εταιρεία Κοινωνικής Συμμετοχής βρίσκεται στη διάθεση όσων θα ήθελαν να συνεχιστεί η προσπάθεια διερεύνησης και ανάπτυξης προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας της τρίτης ηλικίας.

Βιβλιογραφία

Γκουντούνα, Α. (1995). *Η Αναδοχή στην Τρίτη Ηλικία*, πτυχιακή εργασία, Τ.Ε.Ι. Αθήνας, Σ.Ε.Υ.Π., Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας.

Ελληνική Εταιρεία Κοινωνικής Συμμετοχής (1999). *Άτυπες Μορφές Αναδοχής Ηλικιωμένων* (αδημοσίευτη μελέτη).

Λοχαΐτου, Χ. (1992). *Προς την Αναδοχή της Τρίτης Ηλικίας*, ΕΚΛΟΓΗ Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας, Ε.Π.Π.Σ.Κ.Ε., τ. 92, σελ.79-82.

Τριανταφύλλου, Τ. & Μεσθενάιου, Ε. (1993). *Ποιος φροντίζει;* Αθήνα: Sextant.